

EESTI MAJANDUS

TÖÖSTUSE, KAUBANDUSE JA RAHANDUSE AJAKIRI

Tellimise hind: aasta lõpuni Emk. 880.— Väljamaale Emk. 1760.—
1. juulini " 380.— " " 760.—

Toimetus: Pikk tän. 15, Tallinnas. Talitus: Lai tän. 38, Graafiline Ühing „Kiri“ Telef. 18-66

2. köide.

Tallinnas, 2. juunil 1923.

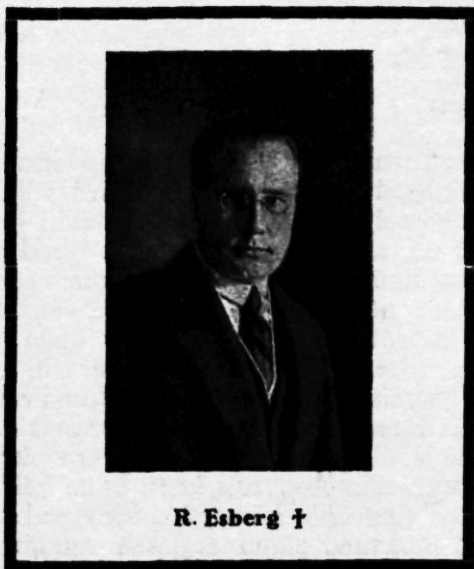
Nr. 15.

Sisu: Toimetuse kommentaar. Homo oeconomicus: Eesti mark. E.T.K. A. Pallo: Nõukogude Venemaa põllumajanduse väljavaated. Prof. Dr. Ed. Berendts: Vallaliste maks. Sise- ja väljamaa kroonika. Teated ettevõtete tegevusest. Isiklikud teated. Raha- ja kaubaturu ülevaated.

Tallinnas, 1. juunil 1923.

Richard Esberg † Paari päeva eest tõi telegraaf kurva sõnumi Tallinna Bõrsekomitee sekretääri Richard Esbergi ootamata surmast. Kadunu sündis 27. jaanuaril 1894 Rakveres, lõpetas sealse linnakooli ja pärast Tallinna realkooli ja sai oma kõrgema hariduse Strelitz'i Politehnikumis Mecklenburgis, kust ta hiljem Bo-

sekretääriks kutsuti. Kes lähemalt võis tähele panna, missuguse kohusetundlikkuse ja energiaga Esberg Bõrsekomitee asju ajas ja hiljem A/S. „Näituse“ juhatusliikmena avatava kaubandus-tööstuse näituse korraldamist juhtis, see suudab kahju õieti hinnata, mis Esbergi enneaegne kadumine meie mitmesugustele majanduslistele organisatsioonidele teeb, kus ta tegev oli. „Eesti Majanduse“ toimetus jääb Esbergi kui ühte oma usinamatest kaastöölitest leinama. Rahu tema põrmule!



R. Esberg †

**Eesti kaubandus-
tööstuse näitus
1923.**

Mullu peetud esimene kaubandus - tööstuse näitus andis kindlaid tõendusid, et sarnased näitused meil riigimajandusliselt suure tähtsuse võivad omada kui nende edenemiseks soodsad tingimused luuakse. Sest on ju Eesti praegustel oludel lähemaks eelpunktiks suurele Vene tagamaale, kes tähtsal määral sisse veab väljamaa kaupe, mille tutvustamiseks kaubandus-tööstuse näitused Tallinnas väljamaelastele parajat võimalust pakuvad, vähemalt senikaua, kui Venemaa ise oma kodus veel ei suuda korraldada niisuguseid näitusi, mille vastu väljamaa töösturid täit usaldust tunneksid. Seda asjaolu peame kasutama ühtlasi ka oma väljaveo kaupade tutvustamiseks Lääne-Euroopa kaubatarvitajatele. Teiseks tarvitab ka Eesti ise sisseveo kaupe, missugune asjaolu väljamaa ärimehi teatud määral huvitab. Kokkuvõttes loovad kõik need asjaolud Tallinna kaubandus-tööstuse näitusele soodsad edenemistingimised. Et juba esimest näitust mullu hästi kordaläinuks võib pidada,

denbach'i (Austrias) üle läks. Pool aastat enne lõpetamist algas sõda ja E. sai kui tsiviilvang interneeritud. Oma laialise keeleoskuse tõttu (E. mõistis seitse keelt) oli ta hiljem tegevuses riiklistes majandusametustes Saksamaal. Pärast sõja lõppu nimetati ta Eesti Stockholmi saatkonna I sekretääriks, kust ta 1921 aastal Tallinna Bõrsekomitee

seeda tõendab rohke osavõtt, nii väljapanijate kui ka vaatajate suhtes, kui ka see asjaolu et väljapanijad näitusel 500 miljoni eest kaupsid ära müüsid. Näitusel esinesid väljapanijatena umbes 600 isikut ja firmat, kellest 78% puhtesti väljapanekute, 17% segaväljapanekute ja 5% väljamaa väljapanekute peale langesid. Näitusel käis 10 päeva jooksul üle 100 tuhande vaataja, nende hulgas palju väljamaalasi. Väljapanekutele määrati 165 esimest auhinda – 28 suurt kuldauraha, 53 väikest auraha ja 84 suurt hõbeauraha, 67 teist auhinda – 49 väikest hõbeauraha, 18 suurt pronksauraha ja 19 kolmat auhinda – 13 väikest pronksauraha ja 6 kiitusekirja. Peale selle määrati rahalist autasu 317 tuhat marka.

Mullune näitus oli esimene kord, kus töösturid iseseisvalt kodumaa tööstusega esinesid ja mis paremini õnnestas kui seda osati ette arvata. Pilt, mida näitus kujutas, tunnistab, et Eesti tööstus tähtsaks majanduslikuks teguriks on kujunemas, mis ju välisurget vajab ja mille tutvustamiseks ka edaspidi tingimata uusi näitusi tuleb korraldada ning neid kaubamessedeks välja arendada.

Näituse juhatus on näituse heaks kordaminekuks kõik teinud, niipalju kui praegune kitsas näituseväli seda lubab. Tulevikus aga kavatakse näituste tarvis kusagil teisel kohal avaram väli, vähemalt 10-tiimuline maa-ala, leida, kus võimalik oleks näituse eriosakondi otstarbekohasemalt paigutada ja teatud nõuetele vastavalt grupeerida. See on a.-s. „Näituse“ üks suurematest ülesannetest, mida ta juba lähematel aastatel kavatses teostama hakata.

Maa-ala selle tarvis arvatakse võtta Ülemistemaal, Kadrioru ja Dvigateli vabrikute vahelt. Praegu teeb ülekolimisega kõige lähemal ajal see asjaolu takistusi, et näituse korraldajatele soovitud kohal suured pae-murru-augud asuvad, mille täitmine ja tasandamine mitukümmend miljoni maksmat läheb ja ka hulga aega tarvitab. Senikaua, kui näituste-korraldajatel puudub tarvilik kapital, ei saa muidugi suure ettevõtte kallale täiel jõul asuda. Loodetavasti võimaldub aga ettevõtet siiski pikkajaks teostama hakata, – nii et vabariigi pealinn tõesti ajanõuetele vastava näitusevälja saab.

Eesti mark.

Homo oeconomicus.

Eesti marga juriidilised alused on kuni tänaseni kaunis selgusetu, nii et küsimus vastamata on, mis ta enesest õieti teoreetiliselt kui rahaüksus kujutab. Niisama kergesti, kui H. v. Schulmann*) teda tuletab Saksa ostmargast, võib tema tekkimist konstrueerida Soome margast, sest teatavasti lasti Eesti vabadussõja algusel Soome margad Eestis liikuma ja selsamal ajal pandi „rahamärkide puudusel“ rahana liikuma meie esimese loomulikult läbikukkunud lühikeseajalise laenu obligatsioonid – *al pari* Soome margaga. Et tolleaegsete tegelaste meeles mõlkus mingisugune tume idee meie rahastusteemi Soome marga kaudu *frangi* alusel luua on igatahes selle kirjutajale päris selgesti meelde jäänud. Kui see mõte olemasolevates seadustes väljendud ei ole, on ainult juhus, nagu sel ajal üldse palju norme kodifitseerimata jäi. Kuid Eesti marga kui majandusliku nähtuse hindamisel ei mängi need juriidilised definitsioonid mingisugust osa.

*) H. v. Schulmann, Die Stabilisierung d. Estmark, Rev. Bot., 18. Jaan. 1923.

Eesti margale ei ole seadus sisuliselt mingisugust väärtust annud, peale selle, et ta „riigi raha“ (Eesti Panga põhikiri § 13, p. b.) on, s. t., vabariigi piirides seaduslik maksuabinõu. Sellep. oleneb tema väärtus täielikult nõudmise ja pakkumise vahekor-rast ja võib teoreetiliselt näit. kulla või mõne teise kauba vastu nullini alla lan-geda ja niisama piirita tõusta. Kuna raha-hulga väärtus, mida teatud ühiskond oma maksude õiendamiseks tarvitab, ära oleneb väärtuste summast, mis käest kätte käivad, ja raha ringvoolu kiirusest, missugused suu-rused mõlemad ainult aeglaselt muutuvad, siis oli täiesti loomulik, et iga uus mar-kade hulk, mis riik oma tarvete katmiseks turule viskas, enesega automaatselt kaasa tõi margaväärtuse langemise. Sellep. jääb ringvoolus olevate markade üldväärtus kind-las valuutas sellest ajast peale, kui Eesti mark teised rahad liikumisest välja oli tõr-junud, üllatavalt konstantseks. Nii oli emi-teeritud markade üldväärtus naelsterlingites vabakursi hinnaga:

juunis	1919.	1,3 milj.
detsembris	1919.	1,4 "
juunis	1920.	1,4 "
detsembris	1920.	1,4 "
juunis	1921.	2,2 "
detsembris	1921.	1,9 "
juunis	1922.	2,3 "
detsembris	1922.	2,3 "

Selle peale vaatamata, et liikuma lastud markade hulk esimese poolteise aasta jooksul kasvas 158,7 milj. pealt juunis 1919. 1.890,1 milj. peale dets. 1920 ehk 12 korda, langes sellesamas vahekorras iga üksiku marga väärtus, nii et emiteeritud markade hulk naelsterlingites kogu aja ühe palju väärt oli. Nimetusvääriline majandusline edenemine, mis suuremat raha hulka (väärtuse järele) oleks suutnud ära seedida, oli sel ajal võimata, niisama oli ka riigi maksustamise aparaat veel korraldamata, makse tuli vähe sisse ja nõudmine raha kohta maksude maksmise otstarbeks tähtsuseta. Seisukord hakkab muutuma alles 1921 aastal, kus ühes majanduselu laiennemise nõudmine raha järgi kasvab ja sellega ühes ka liikumas oleva rahahulga üldväärtus tõuseb.

Sellega on muidugi toonitud ainult meie margaväärtuse muutumise algpõhjusi, millele kui aluspõhjale teised, tihti puht - psühholoogilised põhjused oma joonistuse tegid. Viimaste, s.t. psühholoogiliste põhjuste mõju tuleb üksikutel juhtumistel õige kõrgeks hinnata, ja nad võisid vahetevahel algpõhjuste mõju täitsa ära varjata. Meie iseseisvuse esimestel aastatel hindas meie talupoeg kooris kõige ilma börsespekulantidega tsairi rubla vahel kolm ja rohkem korda kallimaks kui Eesti marka, kuna esimesel vaevalt sel ajal rohkem sisulist väärtust oli kui praegu. Selle puhtpsühholoogilisele tsairiraha väärtuse hindamisele ehitas Vene sõvjeti-valitsus terve tsairiraha industrii väljaveo otstarbeks ja lõi sellega omale mitte millegistki valuutallika, mis ainult pikkamööda ära kuivas, sedamööda, kuidas inimkonna ajudes ettekujutus tsarismi hiilgusest ja ühtlasi ka tema rahade väärtusest tumenes. Eesti vabariigi kodanik tarvitas riigi esimestel eluaastatel Eesti marka ainult kui maksuabinõu, kuna ta kogumise abinõuna tarvitas kas tsairirubla ehk Saksa marka. Kuipalju meie rahvamajandus selle psühholoogilise fakti läbi kahju on saanud ei ole muidugi võimalik kindlaks teha. Kuna nüüd juba kindlasti üle on mindud Eesti marga (ka metallvahetusraha!) hoidmisele, siis on selle kaudu suurenenud nõudmine

marga kohta, mis tema väärtust tõsta aitab. Peale üldise kindlusteta seisukorra aitas valitsuse marga stabiliseerimise politik n. n. amelliku kursi kaudu, mis kuni maini 1920 kestis, omalt poolt marka komprometteerida ja sundis sellega kodanikka hoiuabinõuna teiste valuutade poole pöörama. Oli ka teistlaadi psühholoogilisi faktoriseid, mis marga kursi tõstsid - rahutegemine nõukogude Venega, de jure tunnistamine jne. Alamal toome ülevaate marga kursi ja emissiooni arenemise kohta vabariigi algusest.

Riigikassatähtede emissioon ja naelsterlingi kurs vabaturul 1919 ja 1920.

Tab. nr. 1. *)

	Emissioon milj. markades nime- tud kuu 1-ks		Naelsterlingi kurs vabaturul	
	1919	1920	1919	1920
Jaauar	—	591,0	60	400—450
Veebruar	16,5	622,1	70	375—340
Märts	31,6	807,3	75	370
Aprill	66,5	875,2	80	450
Mai	100,8	982,0	100	520
Juuni	158,7	1.086,9	120	780
Juuli	242,2	1.210,3	150	800
August	288,1	1.309,4	200	900
Septemder	293,9	1.409,8	300	1.000
Oktoober	344,1	1.548,5	320	1.200
November	432,3	1.707,4	350	1.300
Detsemder	528,6	1.890,1	370	1.350

Tab. nr. 2., 1921. a.

	Riigikassatähtede emissioon milj. mar- kades nimetud kuu 1-seks	Eesti Panga- tähtede emis- sioon	Üldemissioon maha arvat. E. P. kassa	Keskm. kuu kurs. „tehtud“	
				£	\$
Jaauar	2.092,2	—	—	1353	387
Veebruar	2.236,6	—	—	1231	307
Märts	2.393,3	—	—	1135	320
Aprill	2.603,0	44,9	—	1272	299
Mai	2.871,0	44,9	—	1236	330
Juuni	2.911,0	44,9	—	1289	385
Juuli	2.778,8	44,9	—	1447	—
August	2.825,2	44,9	—	1483	405
Septemder	2.792,8	44,9	—	1437	385
Oktoober	2.776,5	250,0	2.884	1500	395
November	2.743,0	350,0	2.977	1545	392
Detsemder	2.740,0	350,0	2.954	1539	379

*) B. Spreckelseni järele. „Eesti Majand.“ 1921, jaan., lhk. 2.

Riigikassatähtede emissioon milj. markades nimetud kuu 1-seks	Eesti Panga-tähtedeemissioon	Üldemissioon maha arvat. E. P. kassa	Keskm. kuu kurs. „tehtud“		
			£	\$	
Jaauar	2.757,2	350,0	2.955	1523	364
Veebruar	2.799,1	500,0	3.176	1499	342
Märts	2.866,7	700,0	3.364	1505	343
Aprill	2.880,5	700,0	3.447	1492	338
Mai	2.870,7	700,0	3.478	1471	331
Juuni	2.784,6	700,0	3.376	1473	332
Juuli	2.721,7	700,0	3.263	1511	341
August	2.901,8	700,0	3.482	1518	340
September	2.661,1	850,0	3.326	1519	342
Oktoober	2.577,6	1000,0	3.408	1524	344
November	2.599,3	1300,0	3.538	1532	342
Detsember	2.565,1	1300,0	3.564	1569	342

Tabelite seletuseks olgu järgmist tähendud. Aastatel 1919–1920 oli meil olemas ainult riigikassa emissioon. Vabaturu kurs on toodud ainult naelsterlingi kohta, mis tol ajal kõige rohkem otsitud kindel valuuta oli. Andmed on toodud B. Spreckelseni järele ja võib neid selle aja olude kohaselt küll kõige usaldusväärilisemateks pidada. Niisama on nimetud autori artiklid, „Eesti Majanduse“ esimeses köites sama aine kohta küll tähtsam kirjandusline allikas kühimuse tundmaõppimiseks. Ehk küll fondi böorse oma tegevust algas juba 1920 aasta keskel, ei olnud tema koteerimised veel päris vabad püüdest „ametlikku kurssi“ teha, mispärast meie böorse kursid 1920 aasta kohta kõrvale jätsime.

1921 a. märtsis algab riigikassa kõrval ka Eesti Pank emissiooni tegevust, kuid emissiooni summa jääb kuni oktoobrini tähtsusetaks, nii et Panga kassa kogu aja emissioonist suurem on. Oktoobrist peale algab Pank elavamalt emissiooni suurendama ja hakkab see ühtlasi tuntaval emissiooni üldsumma peale mõju avaldama. Emissiooni üldsumma kindlaksmääramiseks on võetud mõlemate emissioonide (riigikassa ja Eesti Panga) summa ja sellest Eesti Panga kui riiklise keskpanga kassa maha arvatud. Sel viisil saame korrekt üldemissiooni summa kuni selle ajani, kus Eesti Pank renteid üle võttis (1922. a. lõpul). Sellest ajast peale ei ole see kalkulatsioon enam täpne, sest et riigikassa oma emissiooni summa kindlaksmääramiseks järgmist iseloomulikku viisi tarvitas. Endise sissejuurdunud korra järele võeti emiteeritud riigikassatähtede üldarvust Eesti Panga osakonde (renteid) kassades

olevat tähed maha, kuna aga peapangas olevad tähed endiselt maha võtmata jäid. Kuna aga Eesti Pank oma aruannetes peapanga ja ka osakondade kassas olevaid riigikassa- ja pangatähti eraldi üles ei annud, siis ei ole emissiooni üldsummat võimalik täpselt kindlaks teha. Meie oleme ka 1922 aasta lõpu jaoks endiselt talitanud ja mõlemate emissioonide üldsummast Eesti Panga kassa maha arvanud. Tehtud viga, mis selles seisab, et Panga osakondade kassades seisvad riigikassatähed emissioonist kaks korda on maha võetud (kord riigikassa aruandes ja teinekord meie poolt), on kahtlemata väiksem, kui ta niisugusel korral oleks, kui meie Eesti Panga kassat üldse arvesse ei oleks võtnud – saadud era-informatsiooni põhjal seisib tähtsam osa Eesti Panga kassast koos pangatähtedest ja oli peapanga kassa (mida riigikassa arvesse ei võta) hulga suurem osakondade kassadest. Käesoleva aasta 1. jaanuarist peale võtab riigikassa oma aruannetes emissiooni kohta ka Eesti Panga peakassas olevad kassatähed üldemissioonidest maha, nii et meie käesoleva aasta kohta üldise korrektset emissiooni summat ei tea, sest et kindlaks teha ei saa, kui palju Eesti Panga tähtedest tema kassas seisavad. Kuuldavasti kavatses Eesti Pank seda puudust oma aastaaruandes kõrvaldada. Seniks aga peame lõpetama oma ülevaate 1. detsembriks 1922.

Naelsterlingi ja dollari kursid 1921 – 1922 on võetud iga kuu keskmised „tehtud“, mis Börsekomitee sellekohaste andmete põhjal on välja arvatud.

Nende andmete põhjal on joonistud kõrvalolev diagramm, mis emissiooni üldsumma ja naelsterlingi kursi liikumist kujutab. Mõlemad kõverjooned on joonistud logartümilisel skaalal ja näitavad nii kursi ja emissiooni võrdlevat tõusukiirust. Mõlemad jooned sünnitavad peale vähemate kõrvalekaldumiste esimesel kahel aastal peaagu kaks sirget paralleel joont, mis tähendab, et sel ajal emissioon kogu aja geomeetrilises progressioonis kasvas ja marga kurs sama geomeetrilises progressioonis langes.

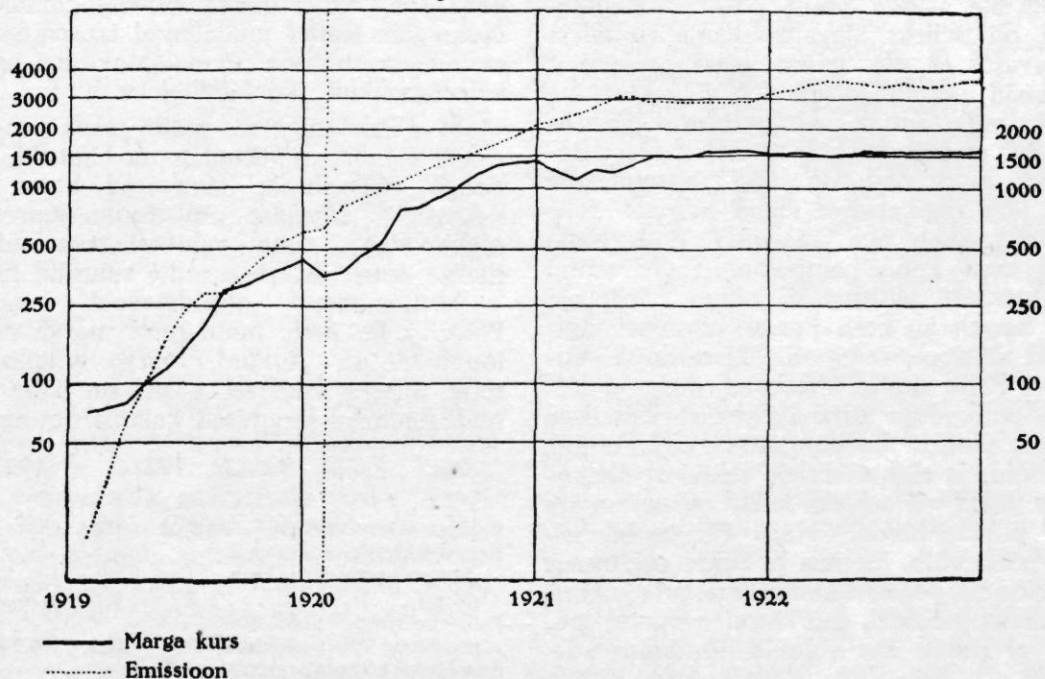
Iseäranis järjekindel oli emissiooni tõus 1920 aasta märtsist kuni 1921 aasta mai kuuni, kus ta kõikus 7,7 ja 13,7% vahel kuus, olles keskmiselt 9,8% kuus. Mõlema joone paralleelsuse illustreerimiseks kuni 1921 aasta alguseni toome veel järgneva võrdluse:

Kui naelsterlingi kurs ja emissioon 1. jaan 1921 sada võtta, siis oli:

Emissioon
miljonites
markades

Rahuleping
Nõuk. Venemaaga

£ kurs



	Kurs	Emissioon
1. juulil 1919	11,0	11,6
1. dets. 1919	27,1	25,2
1. juulil 1920	58,5	57,8
1. jaan. 1921	100,0	100,0

Ei või ilma märkimata jätta ühte Eesti margakursi iseäradust, mis ennast ilma erandita kogu Vabariigi kestvuse ajal on tunda annud. Meie mõtleme igakevadest margakursi kõvenemist. Nii tõusis (+) või langes (-) naelstergi hind protsentides kuu jooksul eelmise kuuga võrreldes:

	1919	1920	1921	1922
Jaanuar	+16,7	-16,9	- 4,0	-1,6
Veebruar	+ 7,1	+ 3,5	-23,6	-0,7
Märts	+ 6,7	+21,6	-35,0	-0,0
Aprill	+25,0	+15,5	-20,4	-0,8

Nagu sellest näha, jäi isegi 1919 aastal margakursi langemine esimestel kevade kuudel aeglasemaks, kuna teistel aastatel kursi tõus täitsa selgelt on väljendud. See nähtus ei olene mitte nii palju juhuslistest ja psühholoogilistest põhjustest (rahutegemine Nõukogude Venemaaga 1920 ja Eesti de jure tunnistamine 1921), kui meie rahaturu iseäradustest. Nõudmine marga järele, kui Eesti marga väärtuse algfaktor, on aasta alguses kõige suurem. Selle aja sisse langevad suur hulk riigimakse ja siseturg tarvitab suuri summasid „kõlisevat“ raha

metsatöödeks, metsaveoks ning lina ülesostmiseks. Teiselt poolt väheneb ka samal ajal välisvaluuta tarvidus, sest et meie sisseveo pea-hooaeg suvi on. Meie paberivabrikutel oli kõige hilisema ajani viisiks (ja on vististi ka praegugi) oma väljaveetud kaupadest realiseeritud summasid välisvaluutas hoida ja neid ainult tarvidust mõõda markadeks vahetada, nii et valuutapakku mine nende poolt metsamaterjalide ülestöötamise ja väljaveoga käsikäes käib. Sellest kõigest tekkib igal kevadel suur markade nõudmine ja nende vastav väärtuse tõus. Seni kui meil reguleeriv võim valuutaturul puudus, võttis see nähtus teinekord päris paanikalise iseloomu. Nii langes naelsterling veebruaris 1921 17. veebruarist 26. veebruarini 1240 pealt 975 peale, et 26. märtsiks uuesti 1300 tõusta. Maades kindla valuutaga ja korraldud rahaturuga kutsuks see kevadene rahatarvitus välja laenuprotsendi tõusmise, meil avaldab ta ennast margakursi tõusus.

1921 aasta algusest peale jääb Eesti marga kursi langemine seisma. Kuna see aasta esimestel kuudel oli tingitud nähtustest, millest praegu rääkisime, oleneb marga edespidine stabiilsust sellest et mais riigi rahapress seisma jäi. Kuna seni ajani oli trükitud uusi rahamärke keskmiselt 10% kuus, tuli neid mai kuu jooksul

juure ainult 1,4% võrra, ja ei ole pärast seda aega emissiooni üldsumma kuus kunagi üle 3–4% olnud. Riigi majapidamine oli selleks ajaks tasakaalu viidud ja nähtavasti ei ole sellest ajast peale uusi markasid permanentset riigi väljaminekute katteks välja antud. Ajutiselt on riigikassatähtede emissioon küll mõnel kuul suurenenud, kuid nad on riigi sissetulekute arvel jälle riigikassasse tagasi tulnud. Selle asemel hakkab aga kasvama 1921 aasta lõpul Eesti Panga emissioon, millel senini nimetusväärt tähtsust ei olnud. Selle aja sisse langeb ka Eesti Panga esimene sihikindel aktsioon marga stabiliseerimise suunas – Pank suutis üheskoos meie suuremate pankadega kursi langemist, mis ilma sarnase aktsioonita paratamata oleks olnud, ära hoida ja elukutselistele valuutaspekulantidele faktiliselt selgeks teha, et parem on käed puhtad hoida. Nagu Panga bilansidest näha võib, tarvitas ta suure osa omast emissioonist peaaesjalikult välisvaluuta kokkustamiseks, aegadel, kus turul valuutat pakuti, et müüa kui valuuta nõudmine suunas.

See poliitik kandis mitmekordset vilja, hävitades üheltpoolt vastutusetu spekulatsiooni välisvaluutaga ja stabiliseerides teiselt marga kurssi, mis iga terve majanduslise edenemise aluseks on. Eesti Pank muutus nagu suureks reguleerijaks basseiniks, kuhu välisvaluuta, kui pakkumine suur oli, ära võis voolata, ilma et ta marga kursi tasapinda oleks tõstnud, ja kust ta jälle nõudmise korral turule võis ilmuda, ilma et seal kardetav vakuum oleks võinud tekkida, mis marka alla oleks surunud. Emissiooni edaspidine tõus sündis peaaesjalikult pangatähtede arvel ja vastavalt mitte riigikassa tarvidusele, vaid vabaturu nõudmisele rahamärkide järgi, ja et see nõudmine tõesti viimasel aastal sisuliselt on suurenenud, näitavad juba eelpooltoodud kalkulatsioonid liikumas oleva rahahulga väärtuse kohta. Suurenenud riigibudget, suurenenud sise- ja väliskaubandus tarvitas oma takistamata käiguks suuremal hulgal vahetusvahendit.

Niipea kui Pank turu nõudmistest oma emissiooniga üle oleks läinud oleks emiteeritud pangatähed loomulikult tema kassasse hakkanud tagasi voolama. Markade üleliigne emiteerimine, olgugi ainult eramajanduse finanseerimiseks, sünnitaks turul kunstliku nõudmise kaupade peale, ajaks nende hinnad kalliks, vähendaks väljavedu ja stimuleeriks sissevedu, ning draineeriks sel moel Panga varsti välisvaluutat tühjaks,

muidugi oletustel, et Pank valuutat endise kursiga müüks. Laseks ta aga kursi langetada, siis reguleeruks ta vastavalt emissiooni üldhulgale teatud madalamal tasapinnal, nii et emissioon uue madalama kursi juures jälle tarvilikult „kaetud“ oleks.

Et Pank mineval aastal seda mõõtu oskas pidada, näitavad tema bilansid, kus Panga välisvaluuta tagavarad kogu aja kasvasid. Üleliigse emissiooni juures ei oleks Pank oma valuutatagavarasid ja marga kurssi korruga mitte suutnud hoida.

Missusuguseid mõõdetavaid tagajärgi Pank, kelle kätte nüüd meie marga saatus lõpulikult on usaldud, marga stabiliseerimise suhtes viimasel aastal on kätte saanud, näitavad järgmised kalkulatsioonid:

	1921		1922	
	£	\$	£	\$
Keskmine kurs „tehtud“	1372	362	1511	342
Kuu keskmiste kõrvalekaldumine protsentides keskmisest	8,7	9,7	1,26	1,28
Kuu keskmiste kõikumise amplituud %/0 keskmisest	15,6	29,3	6,5	9,6
Absoluutne kõikumise amplituud %/0 keskmisest	41,8	40,0	8,3	12,3

Sellest on näha, et mark viimasel aastal absoluutselt on kõikunud viis korda vähem, kui eelmisel aastal, kuna keskmine oodatav kõrvalekaldumine kuu keskmistes kurssides oli ainult 1,26% 8,7% vastu 1921 aastal. Need andmed annavad *ad hoc* ka vastuse küsimuse peale, missugusest valuutast Eesti mark õieti ärarippuv on, kas naelast või dollarist. Senini on naelsterlingi kurs vähem kõikunud kui dollari kurs, ja sellepärast tuleb oletada, et meie mark rohkem naela jälginud kui dollarit. Igatahes on vara veel järeldust teha, nagu seda E.T.K. aruanne läinud aasta eest teeb, kus öeldakse, et 1. oktoobrist peale Eesti Pank otsustanud olla marka dollari vastu stabiliseerida. Läinud kuude praktika on selle otsuse juba ümber lükanud.

Kuid kõigest eelpoolöeldust ei järgne veel sugugi, et meie sarnane poliitik ka edespäidiseks garanteeritud oleks. Eesti Panga põhikirja tema praegusel kujul ei tee inflatsioonile iseenesest mingisuguseid takistusi. Selle põhikirja paragrahv 13 sügava mõtteline sisu laseb ennast kokku võtta selles mõttes, et Panga poolt emiteeritavad tähed peavad olema: kaetud 10% „riigi rahaga“ (mida meie seadusandlus ei tunne) ja ülejäänv osa – Panga aktiivadega. Sel alusel, võib Pank, kui valitsus talle ainult emissiooni suurendamist lubab, kõige kaela-

murdvamat inflatsioonistlik politikat ajada, ja oleneb praegusel korral täielikult Panga juhatuse ja rahaministri diskretsioonist, kui ta seda ei tee. Ainus näpunäide, mis Pangal selles asjas on, seisab selles, et margad Panga kassasse hakkavad kogunema ja tema välisvaluuta tagavarad kahanema, kuid seda nähtust võidakse väga kergelt madalalt hinnata ja lihtsalt sesooniliseks liikumiseks pidada ning inflatsiooni heas lootuses jätkata, kui Pangal ei ole kindlaid norme, millest ta omas tegevuses peab kinni pidama.

Viimaste kuude edenemine on selles mõttes väga õpetlik. Meile juba tuntud kevadine marga tõus, mida Eesti Pank piirides pidas, tõi Panka suure hulga välisvaluutat. Kuid viimase kuu jooksul on kogu see valuuta uuesti läinud, jättes Panka oma välisvaluuta ressursside juure, nagu nad olid aasta algusel, ja tugevasti ülespaisunud kassaga, mida Pank aga laenude andmiseks tarvitada ei tohi, teades, et see on inflatsioon. Vastavad andmed on järgmised:

Eesti Panga arved:

	Kassa	Välisvaluuta ressursid*)	Pangatäh- tede emis- sioon	Laenud
	Miljonid m a r g a d			
1. jaan.	707,6	518,3	1.500,0	3.052,9
1. veebr.	653,7	560,4	1.500,0	3.363,6
1. märtsil	743,2	672,8	1.800,0	3.582,9
1. aprillil	660,7	676,4	1.900,0	3.806,2
1. mail	1.056,1	530,3	2.350,0	3.997,9

Lähemad kuud saavad huvitavad olema, sest nende jooksul tuleb marga ja Eesti Panga valuutapolitika tuleproov. Selge on, et Pank senises sihis edasi minna ei saa, kui mark ei pea väärduma, ja krediitide kokkutõmbamisele peab asuma. Ei pea unustama, et meie sisseveo-sesooni algusel oleme ja valuutatarvitus alatasa kasvamas on. Muidugi võib riigikassa omalt poolt vahele segada ja osa kassatähtedest valuuta eest kokku tõmmata või vastava hulga tähti ühes valuuta kattega Eesti Pangale üle anda, kuid see iseenesest on puht tehniline küsimus.

Eeltoodust järgneb, et praegu veel õieti varajane on Eesti marga reformist või tema kulla alusele seadmisest rääkida. Marga stabiiliteeti tuleb enne veel proovida. Mis aga hädatarvilik on, on Eesti Panga põhikirja uus redaktsioon ja emissioonidualismi kaotamine: meil peab ainult üks emissiooni keskkohd olema — Eesti Pank, kellele ühes riigikassa tähtedega ka kõik vabariigi päralt olevad valuutatagavarad tulevad üle anda. Siis saab Pank oma tegevust täiel määral arendada ja kogu valuutapolitikat vabariigis oma kätte koondata. Praegune dualism on jõudude killustamine. Kuna Pank täieline riikline asutus on, siis on sarnane üleandmine ainult puht vormiline, kuid temal oleks suur moraalne mõju kui aktiil, mis ilma ees meie kindlat tahtmist demonstreeriks stabiil valuuta loomiseks.

E. T. K.

Üks hea külg on ühistegelistel asutustel kahtlemata, mis ka eraettevõtete poolt rohkem järeltegemist peaks leidma, vähemalt nende poolt, millel suurem tähtsus on üldmajanduse seisukohalt. Kuna suuremas hulgas aruandvates era-ettevõtetes raamatupidaja arvatavasti avaldatava aruande kokkuseadmisel rohkem tööd ja aega raiskab, et aruanne võimalikult arusaamafam saaks ja „ärisaladusi“ mitte välja ei laseks paista, püüavad ühistegelised ettevõtted just ümberpöörduvalt kõik selleks teha, et oma tegevust oma liikmetele ja ka kõrvalseisjatele valgustada. Meie ees seisab mait-

serikkalt väljaantud Eesti Tarvitajateühisuste Keskühisuse 6. tegevusaasta aruanne, mis oma eelkäijast jälle mitmeti sisukam ja huvitavam on saanud. Kõige detailsema E.T.K. tegevuse kirjeldamise kõrval, annab ta ka väärtuslikku materjaali ilmaturu edenemise kohta läinud aastal ja on ühes oma eelkäijatega üheks tähtsamaks allikaks kodumaa majanduselu tundmaõppimisel. Raamatu üldosa juures ei ole meil võimalust lähemalt peatada, kuid Eesti ühistegelise kaubanduse kohta annab ta niivõrd huvitava ja täieliku pildi, et sellega oma lugejaid lähemalt peame tutvustama.

Oma kuue tegevusaasta jooksul on E.T.K. suutnud ennast väikesest algusest kõige suuremaks kaubandusliseks ettevõt-

*) Hoitusummad väljamaal, välisvaluuta ja aktiiva väljamaa korrespondendid minus passiiva väljamaa korrespondendid.

teks Eestis üles töötada, kelle kauba läbimüük ulatas üle 1,5 miljardi marga ehk ligi 10 milj. kuldrublani. Nii tuleb Ühisuse läbimüügist iga kodaniku pea peale ligi 1500 marka. Ühtlasi on jõudsalt kasvanud ka Ühisuse liikmete arv kuni ta juba 1921. aastaks oma võimaliku laienemise tipuni jõudis ja kõik tähtsamad kooperatiivid oma ümber koondas. Ägu aruanne öieti tähendab, on Ühisuse edaspidine laienemine liikmete suhtes võimalik ainult kooperatiividevõrgu tihenemise teel. Sisuliselt on aga E.T.K.-l veel suur tööpõld ees, sest ühisuste ostud E.T.K. kaudu tegid ühisuste üldläbimüügist välja 1922. aastal siiski ainult 43%. Tabeli E.T.K. ja ühisuste tegevuse vahekorra kohta läinud aastatel laseme järgneda:

Aasta	E.T.K. liikmete arv	Ühisuste liikmete arv	Ühis. kauba läbimüük (milj. Emk.)	Ühis. ostud E.T.K. kaudu (milj. Emk.)	%/o ühis. läbimüügist
1917	55	8.830	8,4 (rbl.)	0,4	5,1
1918	78	25.428	18,8	3,3	17,4
1919	156	65.195	81,7	22,5	27,6
1920	225	97.303	476,7	172,6	36,2
1921	250	99.312	1135,3	467,4	41,2
1922	255	94.732	1592,3	689,1	43,3

Ühisuste liikmearvu kahanemist viimasel aastal seletab aruanne sellega, et paljud liikmed kapitaali suurenduste puhul, mis igalpool hoos olid, oma sissemaksusid veel ei ole täiendanud ja sellep. nimekirjadest ajutiselt on välja jäänud.

Ehk küll E.T.K. kaubamüük ühisustele aastast aastasse nii absoluutselt kui ka võrdlevalt on kasvanud, on temal siiski nähtav võimalus eraettevõtjaid ühisustele kaubamuretsemisel veel suuremal määral kõrvaldada, kui ta seda senini on suutnud kätte saada.

E.T.K. enese läbimüügist annab ülevaate järgnev tabel:

Läbimüük miljonites markades (1917. a. rublades):

1917	1,9
1918	4,3
1919	38,4
1920	210,9
1921	885,7
1922	1.538,9

Muidugi ei oleks see edenemine nii kiire olnud, kui mitte marga kurs ei oleks

langenud, kuid viimase aasta tõusu 73,3% suuruses, võib kindlasti sisuliselt kauba läbimüügi tõusu arvele kirjutada.

Kuna E.T.K. ekspansioonitug palju suurem oli, kui tema liikmete-ühisuste tarvitust, siis kasvas tema müügitugevus väljaspool ühisusi öieti veel kiiremalt. Nii oli läbimüügist

	1921	1922
Müük oma liikmetele . . .	54,6%	45,0%
Ühisustele mitteliikmetele . . .	1,5 "	8,1 "
Riigi- ja omavalitsusasut. . .	28,8 "	1,4 "
Eraisikutele ja asutustele . . .	15,1 "	45,5 "

Maade järele müüdi sisemaal 79,1% kogumüügist, Venemaale - 10,1%, Saksa- maale - 4,9%, Prantsusmaale - 2,8% jne.

Põllusaaduste ühis müügi arvel on välja veetud;

Kartulid väljamaale	332	tuh. pd.
Teravilja ja jahu Soome ja Venemaale	967	" "
Linakiudu ja seemet	160	" "

Ühisuse üksikute osakondade kaupa oli läbimüük:

	Milj. Emk.	ehk %/o
Põllumajandusosakond . . .	747,1	48,6
Toiduainete osakond . . .	520,3	33,8
Naha- ja tubakakaup. osak.	89,6	5,8
Riide- ja pudukauba . . .	82,6	5,4
Keemia	72,8	4,7

Teised osakonnad on vähem müünud.

Kauba sisseostu alal toonitab aruanne, et Ühisus oma sihile, kaupa otse valmistajalt osta, rõõmustaval viisil on lähenenud, kuigi teiselt poolt ei saa märkimata jätta, et kauba ostud teistelt ühistegelistelt asutustelt on langenud. Kauba üldsisseost oli läinud aastal Emk. 1.612,8 milj. Emk. 904,2 milj. vastu 1921. aastal (otsekohesed veo-, tolli- jne. kulud ühes arvatud), selle eest osteti

	Milj. Emk.	%/o	1921. a. %/o
Omatööstuselt	14,4	1,0	0,39
Ühistegel. asutustelt . . .	359,1	25,8	35,6
Otse valmistajatelt . . .	439,9	31,6	18,0
Valitsusasutustelt	61,9	4,5	8,0
Äridelt	515,7	37,1	38,1

Sisemaalt on Ühisus ostnud Emk. 825,6 milj. eest, ehk 59,4%, väljamaalt Emk. 555,4 milj. eest ehk 40,6%. Sellest järgneb, et kogu Eesti sisseveost Emk. 5.589,4 milj. suuruses langeb E.T.K. kohta 10%; vastav E.T.K. osa Eesti välja- veost oli 7%. Tähtsamateks kaubaostu turgudeks on olnud Ameerika (143,6 milj.),

Inglismaa (125,9 milj.), Saksamaa (96,8 milj.), Danzig (63,4 milj.) ja veel 11 teist riiki.

Mis puutub tegevuse resultaafidesse, siis on Ühisus läbimüügist 3,7^o brutto-kasu saanud, millest kulud ja kahjud Emk. 48,4 milj. suuruses ehk 3,1^o tulevad maha arvata, nii et puhtakasuna Emk. 8,5 milj. ehk 0,6^o läbimüügist järele jääb. Ettevõtte viimase kahe aasta bilansi tähtsamad summad laseme järgneda (milj. Emk.):

Aktiiva	1.1.1923	1.1.1922
Kassa	1,3	0,4
Pangad	23,2	22,3
Ostjad	46,8	34,1
Kaubamuretsjad	22,1	11,9
Isikud ja asutused	4,7	11,3
Kaubad	182,2	117,2
Komisjoni kaubad	40,8	4,1
Osakonnad	27,5	—
Liikumata varandus	20,2	7,1*)
Liikuv	8,7	2,5
Osamaksud ja väärtpaber	5,6	1,3
Vekslid saada	24,9	1,8

Passiiva

Osa- ja tagavarakapitaamid	42,4	26,9
Vekslid	45,6	10,9
Pangad	141,1	66,7
Ostjad	9,3	3,9
Kaubamuretsjad	71,2	76,2
Isikud ja asutused	39,8	20,8
Kommitendid	52,7	4,6
Puhaskasu	8,5	8,7

Bilans (teised summad ühesarvatud) 416,2 219,7

Nõukogu ettepanekul oleks 1922. a. puhtakasu jaotus järgmine:

Riigimaksudeks	2,1 milj.
Dividendiks 8%	2,1 "
Tagavara- ja põhika- pitaaliks	2,6 "
Ametn. lisatasuks	1,0 "
Nõukogu ja juhatuse tasu	0,4 "
Heategevaks otstarbeks	0,3 "

Nõukogude Venemaa põllumajanduse väljavaated.

A. Pallo.

Enne sõda oli Venemaa tähtsam vilja-produutsent ilmaturul. Nii külvipinna suuruse kui igaaastase saagi suhtes, mis viimastel aastatel kuni 4 miljardi puudani tõusis (1913. a.), ei olnud tal ühtegi võistlejat. Vilja väljavedu Venemaalt 1913 aastal oli 727 miljoni puuda 600 miljoni kuldrubla väärtuses, mis üldväljaveost sel aastal (1520 miljoni rbl.) ligi poole välja tegi.

Sõja algusel pani Dardanellide sulgumine ning Saksa laevastiku kindel blokaad teistes Vene vetes vilja väljaveo Venemaalt täitsa seisma. Järgnevatel revolutsiooni ja kodusõja aastatel, osalt suure ikalduse tõttu (1921–22.) muutus Vene põllumajanduse seisukord nii viletsaks, et endise väljaveo asemel vilja sisse vedama pidi. Nüüd aga ilmub seitsmeaastase vaheaaja järele Vene vili käesoleval kevadel uuesti Euroopa turule. Soomes olla ta juba Ameerika vilja välja tõrjunud ning Soome ja Läti põllumehed nõuavad kaitsetolli odava Vene vilja vastu. Meilgi Eestis on kümned vagunid Vene rukkid müüdüd ja mõnisada vagunit transiidina väljamaale saadetud. Enamlaste

ametliste teadete järele on juba 16 miljoni puuda mineva aastase lõikuse vilja välja veetud, ning kavatsatavat veel umbes 10 miljt. puuda ekspoteerida. Käesoleva aasta lõikusest lubavad enamlased kõik Euroopa odava viljaga üle ujutada, Ameerikale ähvardakse suurt konkurentsi teha jne.

Tekkib küsimus kuivõrd Nõukogude valitsuse väljavaated tõsised on vilja ekspordi suhtes, kas tõega Vene põllumajandus niivõrd paranenud on ühe aastaga, et vilja väljavedu suuremal määral võimalik?

Selle küsimuse selgitamiseks toome andmed Nõukogude ajakirjandusest ja majanduslistest väljaannetest.

Asjata vaev oleks püüdnud läinud aasta Venemaa viljasaaki numbrites kindlaks määrata. Põllusaaduste statistiline arvestamine viibib isegi Lääne-Euroopa riikides alles algastmel, seda vähem võib loota et andmed tõenäolikuks oleks, mis harimata Venemaal kogutud, kus iga talupoeg naturaalselt maksusüsteemi tõttu oma sissetulekut salata püüab, ja kus vähegi nõuetele vastav arvestamise aparatuur puudub. Vene keskstatistika nõukogu nimetab arvu 3 miljardi puuda, mis aga 350 miljoni puuda

*) Pooleli ehitused ja masinad.

võrra vähem on kui Venemaa sisemine viljatarvitus enne sõda.

Kuid seegi arv näib liialdud olevat, sest sama Vene statistika keskasutuste andmete järele oli vilja külvipind 1913. a. 86,4 miljoni tiinu, 1922 a. aga kõigest 43,8 miljoni tiinu, seega 50% vähem kui 1913 a. 1922 aasta lõikus (keskmiselt 44,5 p. tiinu pealt) ei olnud ka parem kui 1913 aastal (keskm. 53,5 p. tiinu p.). Nii võib arvata et 1922 aasta viljasaak Venemaal mitte üle 2 miljardi puuda ei tõuse. See saak ei ole kaugeitki nii suur, et vilja üleproduktioonist Venemaal juttu võiks olla ja kui sisemaal siiski hinnad madalad (Samara kub. 28 kuld kop. rukki puud „*Ekonom. Shisn*“ 4/V s.a.), siis tuleb seda ainult väliskaubanduse monopooli ja rahva vaesusega seletada, ning praegune teravilja eksport Nõukogude Venemaal sünnib kahilemata ainult nälgiijate arvel, kelle arv „*Isvestija*“ 3/V s.a. teatel juba esimesel aprillil s. a. 8 miljoni hinge peale kogu Nõukogude vabriigis on tõusnud.

Missugused on väljavaated Vene põllumajanduse arenemise suhtes lähemas tulevikus?

Kui sellekohaseid andmeid Vene ajakirjanduses lähemalt tähele panna, siis jääb mulje, et põllumajanduse edenemisest praegustes oludes Venes juttugi ei või olla, ennem võib veel alalist lagunemist konstateerida, mis ikka edasi kestab.

Revolutsiooniaegne maareform sündis Venemaal loodusejõulistes oludes ilma mingi plaanita, ilma seaduslike korrata, juhuslikult nagu see igas maakonnas kohalikele talupoegile meeldis. Dekreedid maa sotsialiseerimistest sisaldasid ainult üldmäärusi: maa ei või eraomanduseks olla, maad ei või rentida, ei palgalist tööjõudu tarvitada jne. Reform ise – „jagamine“ sündis ilma ühegi põhimõttega. Ka hiljem väljaantud „agraarkodeksid“ ei ole suutnud siin mingit seaduslikku korda luua. Kindluseta olek maatarvitajate keskel ja korralagedus maasaamises kestab ikka edasi, mis juba selle järgi otsustada võib, et 1922 jooksul Venemaal talupoegade ajalehe „*Bednota*“ teatel 2.154.000 kohtuprotsessi oli maatarvitamise pärast.

Kõige suuremaks takistuseks Vene põllumajanduse arenemises on kohutav põlluharimise inventaari vähenemine sõja ja revolutsiooni aastatel. 1921–22 näljaaasta tagajärjel on üksi 22 kubermangus kuni 3 miljoni töölooma otsa saanud („*Bednota*“ 2/II). Ilma hobusteta majapidamiste arv on

1½ miljonini tõusnud, 400.000 põllupidajat ei ole üldse külvi teinud (Pravda 7/II s.a.).

1916 a. oli Venemaal 31 miljoni tööhobust, 1920–21 a. langes nende arv 24 milj. peale, kuid 1922 a. jäi veel 18 miljoni hobust järele. Selle nähtuse puhul tähendas X nõukogu kongressil kuulus väepealik Budennõi, et elektrifitseerimise katsete asemel tuleks esmalt „Venemaa hobuseerimise“ juure asuda. Ka „nep'i“ ajajärgus ei näi üldised olud koduloomade kasvatamiseks paranevat. „*Torgovoprom. Gaseta*“ 28. s.a. märts. kirjutab, et paljudes kohtades hulgalist loomade müümist odava hinnaga tähele võib panna. (Hobune 1000–4000 miljoni, paar härgi 3–4000 miljoni, lehm 600–1200 miljoni, puud liha 60–80 milj.). Suurte maksude tõttu vajavad talupojad raha nende tasumiseks, ning on sunnitud oma karja müüma. Ka praegune maksude jaotuse süsteem, kus maks mitme looma pidajate pealt suuresti progressiivselt tõuseb ning majapidamise sellega kahjulikuks teeb, ei ole karjakasvatamiseks sugugi soodne.

Nii on seisukord elava inventaariga, surnud inventaariga – põllutöõriistadega – aga veel halvem. „*Ekonom. Shisn*“ 8. maist kirjutab, et mõnes paigas 45% põllupidajaid täitsa ilma põllutöõriistadeta on jäänud. Harilik nähtus on, et endise raudsaha asemel puusahk ja labidas põlluharimise tarvitusele võetakse. Masinaga reakülvi asemel külitakse käsitsi, seemne hulgas on harilikult kuni 40% puru jne. Kõige selle tagajärjel väheneb külvipind ja viljasaak, sest põllutöõriistade puudusel halveneb maaharimine ja purune seeme kasvatab umbrohtu, rääkimata juba sellest kuivõrd vähe töö palja kätega produktiivne on. Ka enne sõda ei kulutanud Vene talupoeg palju põllutöõriistade muretsemise peale, umbes 28–78 kuldkopikat külvi tiinu peale aastas, kuna Ameerika põllumees juba 1905 a. 2 rbl. tiinu pealt seks otstarbeks kulutas. „*Ekon. Shisn*“ 17. maist arvab, et põllumajanduse ülesehitamiseks oleks praegustes oludes tarvilik uut inventaari 150 milj. kuldrbl. väärtuses, kuid Vene talupoja ostujõud ei olnud enne sõda üle 20 miljoni kuldrbl., nüüd on ta veel hoopis väiksem.

Üleüldse tarvitas Venemaa rahuajal aastas 100 milj. kuldrbl. eest põllutöõriistu, millest umbes 50% väljamaalt sisse veeti, ning 50% Venemaa oma tehastes valmistati. Praegu Venemaal töötav põllutöõriistade valmistamise riigi-sündikaat „*Selmasch*“ hoopleb küll, et kümne aasta pärast Venemaal põllutöõriistade impordi surve alt

(mida praegu õieti ei olegi) vabastab, kuid seni on tema produktsoon naeruväärt väike ja saaduste hinnad kõrged. „Ekon. Shisn“ 17. maist teatel oli:

	Puudujääk põllutõõriis- tadest sõja ja blokaadi taga- järjel.	Põllutõõriis- tade aastane tarvitus enne sõda	Vene põllutõõ- riistade tehaste produktsoon 1. okt. 1922 — 1. apr. 1923. poole aasta jooksul
Sahku	4.000.000	520.000	18.255
Äkkeid	4.200.000	550.000	8.700
Külvimasinaid	50.000	6.400	2.354
Niidu „	200.000	25.000	2.480
Peksu „	440.000	60.000	540

Neist arvudest on näha kuivõrd tühine praegune põllutõõriistade produktsoon Venemaal on aastate jooksul tekkinud puudujäägiga võrreldes. Kui see tööstusala niisuguses tempos edasi kestab, siis ei kata ta Venemaa põllutõõriinventari aastast amortisatsioonigi ära, põllutõõriistade arv saab aasta-aastalt ikka vähenema, kui väljamaa import appi ei tule. Selleks puudub aga Venemaal raha, krediiti ostmiseks aga usaldus, nagu see Genua päivist saadik ju küllalt selgeks on saanud.

Niisugune on põllutõõriistade produktsoon Venemaal, nüüd vaatame kuivõrd nad hinna poolest põllumeestele kättesaadavad on.

„Eesti Majand.“ nr. 3 näitasime juba misugune ebanormaalne tööstuse ja põllumajanduse hindade vaherkord praegu Venemaal on; põllutõõriistadega võrreldes on siin juba kuni absurdini jõutud. „Ekon. Sh.“ 6., 13. ja 17. maist kirjutab et põllutõõriistade müümises ei ole üksi kriis, vaid kõrgete hindade ja raske krediidi tingimiste tagajärjel on kauplemine põllutõõriistadega täitsa seismas. Vene põllutõõriistade tehaste kaup olevat kallid, sahk maksab 48 puuda vilja (enne sõda 12 pd.) niidumasin maksab 700 puuda vilja (!) (enne sõda 100 p.) jne. Arusaadav, et kaup ei lähe, sest missugune Vene talupoeg suudab praegu saha eest tervet 3 tiinu lõikust ja niidumasin eest 16 tiinu lõikust välja maksta, kus krediiti kõigest 3 kuu peale lubatakse. Kõrgete hindade pärast loobub põllumees põllutõõriiste ostmast, valmistab neid ise käsitsi, mis võimalik, parandab vanu ja ajab läbi; ning selle tagajärjeks on tagasipõõramine eelajalooliste maaharimise vormide juure, mis vähe produktiivsed, kuid inimese füüsilist tööjõudu põhjani välja kuravad. Et Venemaa oma ürgaja sahkade ja puust äkete abil niipalju vilja produtseerida ei suuda et peale oma tarvituse osa

ekspordiks üle jääb, on igatahes päevaselge.*)

Põllumajanduse arenemine ei olene veel üksi korralikust maaharimisest; et hääd lõikust saavutada, peab ka teravilja seemne puhtuse ning kõrge väärtuse eest hoolitsema, mis aga praegustes Venemaa oludes täitsa võimata, sest seemne puhastamiseks puuduvad tarvilised masinad. „Pravda“ 25. märtsist kirjutab, et riigi poolt väljaantav seemnevilja kuni 35% puru sisaldavat. Rääkimata juba sellest kahjust, mis sarnane puru vedamine raudteel (5 miljoni puuda 20 miljoni seemnevilja sees) ühest Venemaa raioonist teise sünnitab, ei jäta umbrohu mahakülimine tulevase lõikuse peale halba mõju avaldamata. Riigi poolt seemne jagamise suures tuleb tihti ka „eksitusi“ ette kus suverukki külümiseks talurukki seemneid välja antakse ning sellega terve põld rikki läheb.

Palju kahju Venemaa põllumajandusele sünnitab kuulmata rohke viljarõõvikute siginemine. Alalisi teateid nende viljahävitajate putukate ja loomade laialilagunemisest suurtel maaaladel lugedes, näib nagu oleks Egiptuse karistused Nõukogude vabariigi peale langenud. „Krasnaja Gaseta“ 2. märts. s. a. teatel ähvardada käesoleval aastal vilja täielik hävinemine rohutirtsude poolt 2.454.000 tiinul ja hiirte läbi 12.340.000 tiinul. „Bednota“ 21. märts. teatab, et hiired üksi Tsaritsõni kubermangus 1½ milj. tiinu viljapõldu hävitanud. „Pravda“ 15. märts. kirjutab, et põlluhiired kõige Doni maakonna üle kuni Voroneshi kubermanguni laiali lagunenud, Põllutõõkomissariaat nõudvat 200.000 p. vilja hiirte kihvitamiseks. „Ekon. Shisn“ 22. märts. kirjutab, et 8.200.000 tiinu põllul tip-hiired (Suslikud) vilja rüüstamas jne.

Rõõvikute vastu võitlemiseks on üleriikiline organisatsioon „Osra“ asunud, kus 2420 palgalist isikut töötavad.

Rohutirtsud on aastasadade jooksul Aasia rahvastele suureks karistuseks olnud. Vahel tungisid ka nende parved Venemaale, kuigi see viimastel aastakümnetel enne sõda harva ja väiksel mõõdul sündis. Nüüd on aga nähtavasti rohutirtsud ja muud rõõvikud põllutõõkultuuri langemise tagajärjel Vene legendikult siginemiseks soodsat pinda leidnud, ning teevad laastamistööd miljonite tiinude peal. Kas Nõukogude võimud sellele „Aasia hädaohule“ tagajärjerikkalt

*) Mitte päris — Venemaa produtseeris ka enne sõda umbes samal viisil. Totm.

vastujõuavad panna, jääb senise praktika järele otsustades küsitavaks.

Eelpool oleme toonud terve rea andmeid, mis kõik Nõukogude ametlistest allikatest võetud, sellega enim pehmenud kui liialdud. Neid vaadeldes ei või igitahes kahtlust olla Vene põllumajanduse arenemise suhtes. Arenemisest ei või juttugi olla praegustes oludes. See mis sünnib käesoleval silmapilgul on järjekindel lagunemine ja hävinemine, ning enamlaste hooplemisi oma odava viljaga Euroopat üle ujutada tuleb järjekorralise seebimulli puhumisena võtta, millega Nõukogude valitsus juba mitmel puhul haleda kuulsuse on omandanud. Labida ja kápakultuuriga juba nii kaugele ei saa, et põllumajanduse produktsioonist midagi ekspordiks üle jääb. Kui praegu siiski mõned miljonid puudad vilja välja on veetud, siis ei ole see ei läbi mõeldud majandusline ei ka poliitiline aksioon, vaid, lihtsalt „taskuraha teenimine Vneshtorgi jooksvate kulude katmiseks“, nagu Krasin ise tänavust Vene vilja eksporti on defineerinud.

Nõukogude valitsusel ei puudu arusaamine Vene põllumajanduse raskest seisukorrast ja alalisest lagunemisest. Viimasel

partei konverentsil sai palju kõneldud põllumeeste seisukorra parandamisest, mis arusaadav on, kuna nälg riigis permanentliseks nähtuseks ähvardab saada. Selge on aga, et Nõukogude valitsus kõige parema tahtmise juures siin omal jõul midagi ära teha ei suuda. Seni kui puuduvad krediidid väljamaalt, kuni puudub kapitaal, mis põllumajanduse ülesehitamiseks hädasti tarvilik, ei või põllutöö paranemise ja vilja produktsiooni tõusmise peale mingit lootust olla. Enamlased on juba katsunud väljamaa kapitaali kontsessioonidega Venemaale meelitada, kuid seni on vähe teelikka tagajärgi kätte saadud. Jaanuarikuus s. a. sai F. Kruppi'le kontsessioon antud Doni kub. 25000 tiinu peale ja veebruaris ühe Ameerika artellile „Trudovaja Kalifornia“ 1000 tiinu; see on kõik mis sel aastal põllumaa kontsessioone on antud. Kas aga needki ettevõtjad juba tööle on asunud, selle kohta puuduvad veel teated.

Igatahes ei ole enim tõsiseid lootusi Vene põllumajanduse paranemiseks, kuni poliitilised olud Venes niivõrd muutunud, et väljamaa kapitaali juurevool võimalikuks, saab. Seni aga ei või ka vilja ekspordist suuremal määral mingit juttu olla.

Vallaliste maks.

Prof. Dr. E. Berendts.

Hiljuti töid lehed teate, et Eestis kavatakse vallalistemaksu sisse seada, s. t. maksu mitteabielus olevatelt elanikkudelt mõlemast soost. Et niisugune maks üleüldiselt heakskiitmist ei leia, selles ei ole küll kahtlust. Enne kui tuleme finanspoliitiliste ja tehniliste arutuste juure, mis see maks esile kutsub, peatame põhiseadus-õiguslise kaalumise juures, mida selle maksu vastu esiletuua võidakse. Võib nimelt ütelda, et see maks rikub ühe õigusluse põhimõtet.

Eesti Vabariigi põhiseaduse § 6. loeme: „Kõik Eesti kodanikud on seaduse ees ühtaolised. Ei või olla avalik-õiguslikke eesõiguseid ja paheõiguseid, mis olenevad sündimisest, usust, soost, seisusest või rahvusest. Seisuseid ja seisuslikke tiitleid Eestis ei ole.“

Et ei ole enam seisuseid vanas ajaloolises mõttes, ei aadelit, kodanikuseisust, ega talupojaseisust, siis tuleb teises mõttes mõista sõna „seisus“ eelmises lauses. Seal on küll mõeldud: sotsiaalset klassi, ametiseisust,

eriala. (Nii siis põllupidajad, kaupmehed, töösturid, töölised, õpetajad, vaimulikud etc.) Kas võib siin mõista poisimeheseisust, vallaliste naiste seisust või mitte? Meie usume vaevalt, et sõna „seisus“ selles mõttes on tarvilik. Ei ole ju ka teistes seadustes (näit. valimisseaduses) vahet tehtud abieluliste ja vallaliste vahel.

Materiaalset üheõiguslust ei pea ju ka mitte olema, vaid üksi vormiline. Kui oleks olemas materiaalne üheõiguslus, siis ei tohiks olla määruseid maksuvaba elatismiinimumi suhtes, ei progressiivseid makse, ei lauseid „kindlustud“ ja „mittekindlustud“ sissetulekute asjus sissetulekumaksu seaduses jne.

Teatud määr ebaühetaolsust on paratamata, sest sotsiaalne keha ei ole mitte ühevormiline, vaid mitmekujuline ehitus.

Meie arvame, et põhiseadus-õiguslisest seisukohast, — vallaliste-maksuks mingit takistust ei oleks. Põhiseadus ei keela selle elluviimist. Kuid siin tuleb statistiline põhjendus, millest vaevalt mõõda saab.

On ju teada, ja rahvalugemine saab seda küll kinnitama, et naisterahvaid rohkem on kui meesterahvaid. See on Euroopas üldine nähtus. Tähendab kõik tüdrukud ei saa mitte abiellu astuda. Poliigamia ei ole ju lubatud ja meie seadus tunnistab ainult monogaamiat.

Kui siis ka kõik mehed abiellu astuksid, jääks ometi nii ehk niipalju tüdrukuid üksikuks. Niisugustes oludes tuleks, tähendab, maksu võtta elanikkude grupilt, kes ilma ühegi süüta paheõigustega klassiks on tehtud.

Algatus abielusõlmimiseks läheb ju senini ikka meeste poolt välja. Ettepanekut teeb üks naisolevus ainult haruldastel erikordadel ja mitte kõik mehed ei otsusta, mitte kõigil ei ole tahtmist abiellu astuda, — ilma et nad just naistevihkajad oleks — olgu see siis majanduslistel põhjustel või muudel motiividel.

Seal tuleb nüüd seadusandja vahele. Ta tahab soovi abielluastumiseks edendada või vaatleb vallalist kui majandusliselt eesõigustud, tähendab iseäranis maksuvõimulist kodanikku. Temal on „rohkem“, sellepärast peab ta ka iseäralist kohustust kandma. Abielumehel, iseäranis lasterikkal, peab selle eest maksuprivileegium olema.

Viimane põhimõte on kõigis uutes seadustes sissetulekumaksus läbiviidud. Näituseks määrab Inglise „Income tax“, et kuni £ 500 üldsissetuleku juures võib maksunormi alandust nõuda laste ülespidamise kulde pärast.

Preisimaal määrab sissetulekumaksuseadus 1906. aasta 19. juuni väljaandes ja 1909. aasta 26. mai novellis järgmist:

§ 19. Annab maksukohusline, kelle sissetulek ei ulata üle Mk. 6500.—, lastele või teiste perekonnaliikmetele seadusliku kohustuse põhjal ülespidamist, siis alandakse ettekirjutud maksunorme.

Maksunormi alandamine kasvab ühes ülevalpeetavate perekonnaliikmete arvuga. Vähem alandamine leiab maad, kui sissetulek ulatab üle 6.500, kuid on vähem kui 9500 marka.

Isikute arvu kindlaksmääramise juures, kes normalandamisel mõõduandvad, ei võeta arvesse maksukohuslike naist ja neid lapsi ja sugulasi, kes on üle 14 aasta vanad ja kes maksukohuslase põllumajanduslikes või tööstuslikes ettevõttes kestvalt tegevad, või kellel oma sissetulek, mis ulatab üle poole kohalikust päevapalgast, arvatud vanadusklassi ja soo järele.

Tuntavat maksukergendust ei saa mitte ainult need perekonnaasutajad ja -pead, kes järeltulijate eest on hoolitsenud ja kelle sissetulek on väikene, vaid see kergendus võib osaks saada ka keskmise sissetuleku juures (mitte üle 12.500 marga), kui iseäralised olud maksujõudu eriliselt halvavad (erakorraline koormatus laste ülespidamise ja kasvatamise tõttu). Poissmehed võivad küll vaevalt niisuguse maksukergenduse osaliseks saada, nii et neile täieliku maksukohustuse „vabatahtline vastikus“ (odiosum) kindlustud on.

Kõikides Saksa sissetulekumaksuseadustes võime leida, et lastearv üks maksualandamise põhjustest on. Ainult on sissetulekupiirid, milledeni seda isiklikku vahekorda arvesse võetakse, mitteühetasaselt normeeritud ja ka maksukergenduse ulatus ei ole ühesugune. Kusagil ei lubata seda maksukergendust, kui sissetulek ulatab üle teatud normi.

Austria isiklise sissetulekumaksuseaduses 25. oktoobrist 1896 (ja reas novellides) leiame määruseid, mis ettekirjutavad ühelt poolt lisamaksu võtmist vähemkoormatud majapidamistelt, teiselt poolt nõrgendud maksuvõimaluse arvessevõtmist laste eest hoolitsemise puhul.

Austrias räägiti sest ajast, kui eelnimetud määrus maksma hakkas „vallaliste maksu“ sisseseadmisest.

Seadus kirjutas ette, et maksunormi kõrgendakse 15% võrra, kui maksukohuslike majapidamisse ei kuulu ühtegi isikut, kelle sissetulekut võiks arvata majapidamisesitaja omale juure, ja 10% võrra, kui on olemas üks niisugune isik.

Lisamaksu ei võeta, kui maksukohuslike sissetulek ei ulata üle 4800 krooni, ehk kui tal 2 või rohkem lapsi kasvatada on. Isegi sissetuleku juures 4.800–12.000 kroonini võib maksukomisjon lisamakse alandada.

Mis puutub maksunormi alandamisse nõrgendud maksuvõimaluse puhul, siis on Austria määrused analoogilised Saksa omadega.

Huvitavad on sissetulekumaksuseaduse määrused Reussis (vanem liin). Siin on täielik vanapoiste- ja vanatüdrukutemaks ettenähtud.

Vallalised isikud, kes üle 30 aasta vanad, peavad 5% lisa maksma harilikule maksule, kui nende sissetulek on 3000–6000 m., ja 10% lisa, kui nende sissetulek tõuseb üle 6000 marga.

Sellest lisamaksust on vabastud need isikud, kes on olnud abielus, või oma lähematele omakstele toetust annavad määral, mis ulatab üle $\frac{1}{6}$ nende üldsissetulekust.

Üks uuemaist finantseaduse esitajaist (V. Lotz) tähendab selle Reussi (vanema liini) seaduse puhul: „Siin püütakse maksustamisega kõrvalsihile – teha jõukamate jonnakate vanapoiste elu vastikuks. Kui tõesti vanapoiste maksuga sihile jõutaks, siis oleks väga kahtlane, kas need just õnnelikuks abieluks kohased vanadpoisid on, kes lasevad endid maksu abil juhtida abielusadamasse.“

Ka meie arvame, et seadusandja oletamine ekslik on. Jonnakas vanapoiss leiab küll muidugi, et kümneprotsendiline lisa väiksem väljaminek on, kui naise ja mitme lapse ülevalpidamine (iseäranis kui sinna juure tulevad veel toetustarvitavad naisevanemad ja muud sugulased!).

Viimaks Eesti sissetulekumaks (1922. a. 31. mai novell). Siin ütleb § 22:

„Sissetulekusummast arvatakse maha iga maksukohuslise poolt ülevalpeetava lapse pealt alla 17 aastat ja iga arstliselt töövõimetuks tunnistatud või üle 60 aasta vana perekonnaliikme pealt Tallinnas, Narvas, Petseris, Valgas ja Nõmme alevis – 15.000 marka, teistes kohtades – 12.000 marka.“

Märkus I. Kooliskäivate või ametitõpivate laste puhul on selles paragrahvis nimetud kergendused maksvad kuni 20 aasta vanaduseni.“

Nii saab ka Eestis perekonnaasutajatele osaks kergendus – pealegi ilma sissetulekusumma äramääramiseta – millest vanapoiss ilma jääb.

Võib järelikult küsida: kui sissetulekumaksuseadused niisuguseid vahesid teevad, milleks siis veel erist vanapoiste- või vanatüdrukutemaksu! Keda peab niisugune maks tabama?

Vallaliste-maks ei ole ju mitte uus mõte. Me leiame teda vanas Roomas Augustuse ajal, Inglismaal keskajal ja uemal ajal (XVII – XVIII aastasajal), paljudes keskaja Saksa linnades. Ikka püüti kahele sihile:

riigi kassale raha koguda ja rahva juurekasvu edendada. Ei ole tõeks tehtud, et need sihid on kättesaadud. Sest kui niisugune maks palju sisse peab tooma, peab ta olema väga kõrge, et äravõita olemasolevat vastikust abielu vastu; ehk ta annab vähe, kui ta väike on, aga siis ei edenda ta ka abielluastumist ja lastesünnitamist.

On ju õige, et meil praegu mitte ajajärk ei ole, mis abielluastumist edendaks. Kurdetakse väikese arvuabielluastumiste üle ja väikese lasteõnnistuse üle, iseäranis kõrgemates ja keskmistes klassides. Mõnedes maades, näit. Prantsusmaal, kaebatakse sündimisarvu langemise üle, seal ähvardab rahvaarvu kahanemine. Aga maksusurve ja abielukäsuga ei saa seda hädaohtu kõrvaldada.

Meie ajal on abielluastumine kergendud, niisama abielulahutamine. Kui maksu surve vallalistel väga tuntav saab olema, siis kasvab fiktiivsete abielude arv ja mitte fiktiivne kuid sunnitud abielu ei garanteeri veel lasteõnnistust. Me tunneme ju kahe lapse süsteemi ja ühelapse süsteemi. Kuidas peab riigivõim siin vahele astuma?

Kuid oletame, et vallaliste-maks tõesti sisse seatakse. Selle õiglase konstruktsioon ei ole kerge asi.

Missuguste aastatega peab maksukohustus algama? 30 aastaga nagu Reussis? Kuid miks mitte 20 või 25 aastaga? Kui kaua peab see abielukohustus maksma? Kas piiri äramääramiseta meeste- ja naistele? Või peab fikseerima vanaduspiiri ja missuguse, millest peale väärarvata abieluvaenlane abieluvabaduse magusat rahu maitseda tohib? Kas peavad noored lesed samuti maksukohusliste vallaliste hulka arvatama, või peab kord olnud abielu neid maksust vabastama? Lühidalt, kerkib terve rida küsimusi, mida seadusandjale ette panna.

On siis küll vist parem jääda kergenduste juure, mis annavad sissetulekumaksuseadused perekonnapeadele ja millest vallalised ilma jäävad, selle asemel, et sisse seada maksu, mis, nagu näitab ajalooline kogemus, oma otstarbet ei täida, vaid ainult uue rahuolematuse põhjuse rahva hulka kannab.

Kroonika.

Eesti.

Ühistegelised asutused Eestis. (Ühistegelise Liidu andmete põhjal). 1922. a. lõpul oli Eestis üldse 1.174 ühistegelist asutust kokku rohkem kui 150 000 liikmega. Arvu poolest kõige rohkem on masinatarvitajate ühisusi — 271; neile järgnevad ostu- ja müügühisused — 271, kartuliühisused ja turbaühisused — 218, siis ühispangad — 107 ja piimaühisused — 98. Maakondade järele on kõige rohkem ühisusi Tartu maakonnas — 173, Virumaal — 168, Harjumaal — 167, Viljandimaal — 153 ja Võrumaal — 142. Teistes on vähem ja neist viimasel kohal seisab Petseri maakond, kus ainult 17 ühistegelist asutust on.

Ühistegelise keskkorraldusena on Eestis Ühistegelise Liit, mille ümber oli koondunud 267 ühisust. Liidu juures on avatud üheaastased ühistegelised kursused ja antakse välja ühistegelisi ajakirju „Ühistegelisele“ ja „Ühistegelaste“.

Kaupade en gros sisseostu, müügi ja komisjoni otstarbel on 1917. a. asutud Eesti Tarvitajate Ühisuste Keskühisus („E.T.K.“). Keskühisuse liikmeteks võetakse vastu ainult ühisusi, mitte aga eraisikuid. 1922. a. oli E.T.K-l umb. 250 asutust-liiget; aastane läbimüük ulatas Emk. 1.538 milj. Keskühisusel on 12 Eestimaa linnas oma abikontorid ja ladud (peale Tallinna, kus 7 ladu), oma saeveski, kartulikuivatustehas (viimase juure ehitakse praegu ka juurevilja kuivatustehas) ja 9 kohas kalatööstused.

Ühistegelise rahakeskasutus on Eesti Rahvapank, millega ühenduses korrespondentidena 18 ühispanka ja 2 erapanka töötavad. Rahvapanga bilans 1. jaan. 1923. a. oli 107 milj. Emk.

Üks suurematest ja tähtsamatest ühistegevuse asutustest on põllumajandusühisus „Estoonia“, mille liikmeteks oli 1922. a. 55 ühispiimatalitust, 88 põllu-meeste-kogu, 28 mitmesugust ühisust ja seltsi ja 183 eraisikut. Peale põllumajandussaaduste (peaasjalikult karjasaaduste) kaupluste, on keskühisusel oma vorsti- ja lihasuitsetamise vabrikud. „Estoonia“ poolt rendile võetud Öisu mõisas asuvad: karjakasvatuse, piimaasvatuse kool ja kodulindude sugujaam. Kanamunade väljaveo korraldamiseks ja toimetamiseks on p.d. „Estoonia“ linnukasvatuse eriteadlase palganud, maal hulk kanamunade kokkuvõtmise punktisid avanud ja muna sorteerimise ja pakkimise kursused toime pannud.

„Estoonia“ läbimüük oli 1922. a. Emk 493.800.000.

Saksamaa.

Majandusline ülevaade aprillil lõpuks. Kuna Ruhrimaa okupatsioon juba enam kui 100 päeva kestab, ei ole siamaale tõsiseid katseid tehtud seisukorra lahendamiseks. Inglise välisminister lord Curzon laseb oma viimases kõnes ettevaatlikult läbipaista, et aeg oleks Saksamaa ja Prantsusmaa vahel läbirääkimisi alata.

Ruhrimaa söekaevanduste produktioon on veelgi vähenenud. Süsi ja koks jäävad kohapeale lamama, oodates paremaid aegu. Samuti jääb kaugelt suurem hulk rauatööstuse saaduseid ladusse. Ehk küll elanikud endist viisi passiivselt vastu panevad, õnnestab viimasel ajal prantslastel ja belglastel siiski sütt ja koksi vähesel määral välja vedada.

Muul Saksamaal püsib majanduselus endine seisak, sest et kaupade müügi võimalused ikka veel väikesed on. Tööstusettevõtete kahanemisest ja töötä

tööliste arvu suurenemisest tuleb ikka uusi teateid. Hinnad on peajoonetes endised. Valitsuse sellekohasele nõudmisele vastavalt on suurtööstuses ja suurkaubanduses mitmeti püütud väikest hindade alandamist läbi viia. Muidu aga ei näi ühelgi alal kalduvust olevat hindade langemiseks, vaatamata väljaveo raskuste peale.

Alates veebruari keskepaigast ja lõpetades aprilli esimese poolega olid valitsuse ja riigipanga püüded marga kursi parandada küllalt tagajärjerrikkad. Aprillil keskel aga tõusid välisvaluuta hinnad tuntuvalt (näit. kerkis dollar 21.000 margast 32.000 peale). Riigipank oli püüdnud välisraha hinda võimalikult madalal hoida, võttes aluseks 1 doll. = 21.000; selle poliitika läbiviimiseks tuli tal suuremaid summasid oma välisrahade tagavaradest ohverdada. Mainitud asjaolu sundiski riigipanka ajutiselt interventvionist loobuma, mille läbi kurs jäle kõrgele tõusis. Loodeti läbi saada ilma suurte kuludeta panga valuuta tagavaradest. Kuid välisraha ei kulunud mitte üksi korrapärase sisseveo katteks, vaid spekulatsioonimõttes tehtud ostud tegid marga veelgi odavamaks. Samal ajal kerkisid toiduainete ja tarbeasjade hinnad, kuna elanikud üksteise võidu tagavarasid koguma hakkasid. Tarbeainete hindade ja välisvaluuta väärtuse olenevus üksteisest kutsus rahvahkihtides rahutusi esile, mille tõttu valitsus ja riigipank sunnitud olid sisemise poliitilise tasakaalu pärast välisvaluuta hindade reguleerimist jälle oma kätte võtma. Selleks otstarbeks on ette nähtud, peale sisseveo piiramise, muu seas sunduslikud teadaanded välisvaluuta tagavarade üle, milline korraldus esialgu veel tegemata. Sama sihiga tõstis riigipank oma diskontoprotsenti 12-st 18 peale. Muidugi on raske ette näha, kas viimasel korraldusel tagajärgi on.

Aprilli algul kutsus sõe hinnaalandus väikese langemise toore-, pooltoore- ja valtsraua hindades esile. Teiste tooresainete hinnad on endised. Viimaste päevade jooksul on välisraha väärtuse tõusu mõjul jällegi suuremat hindade kerkimist märgata. Kullatolli tõsteti 494.900⁰/₀ protsendi pealt 4. aprillist 502.900⁰/₀ peale 25. aprillil. Riigipanga tähtede hulk tõusis 5,5 miljoni pealt 29. märtsil 5,8 miljoni peale 15. aprilliks, diskonteeritud riigikassa vekslid — 6,6 miljoni pealt 31. märtsil 7,2 miljoni peale 10. aprilliks. Et tööstus-kaubandus ja valitsus liig suurte nõudmistega riigipanka koormasid, oli viimane sunnitud diskontoprotsendi suurendamise kaudu nõudjaid avalikule rahaturule juhtima, kus pika- ja lühikeseajalised laenuid küll veel rahuldamis leivad.

Saksa börsedel on välisvaluuta hindade tõusu mõjul väikest elavust märgata. Kokkuvõttes võib aga öelda et Saksa majanduselu väljavead paranenud ei ole.

	3.IV	17.IV	19.IV	24.IV
1 dollar	21100	21200	29500	30200
1 naelsterling	98200	98500	340000	140000
Holl. gulden	8300	8300	11800	11800
Nisu 50 kg.	46000	51500	62000	62000
Rukis „ „	41500	44000	52000	50500
Elekt.-vask 1 „	8230	8018	11770	11440
Sealiha 1/2 „	2400	3000	—	3200
Kariloomad „ „	1500	1600	—	2200

Teated ettevõtete tegevusest.

Aktiaselts „Silva“ aruandest on näha, et Selts mineval aastal võrdlemisi hea eduga on töötanud, lõpetades aasta Emk. 21,9 milj. puhaskasuga Emk.

12,3 milj. vastu 1921. ja Emk. 11,7 vastu 1920. aastal. Seltsi kasvamises viimase kolme aasta jooksul annavad ülevaate alljärgnevad bilansi-andmed.

	1.1.21	1.1.22	1.1.23
Aktiiva:	Miljonid	m	argad
Kassa ja välisraha	5,0	7,3	2,5
Väärtpaberid	—	—	10,1
Debitoorid ja vekslid	26,2	54,8	196,3
Kaubad	9,0	73,4	90,6
Metsad	6,5	7,4	23,4
Liikumata varand.	7,6	22,6	9,9
Liikuv	1,5	4,7	6,9
Kautsjonid	0,1	—	2,7
Aksionäärid	2,5	—	—
Passiiva			
Aksia- ja tagavara- kapitaal	28,0	31,9	65,2
Obligatsioonid	—	—	10,0
Kreditoorid ja veksl.	15,8	132,7	246,2
Puhaskasu	11,7	12,3	21,9
Kustutus	0,5	1,5	2,6
Bilans (ühes teiste arvetega)	50,9	183,6	352,1

A./S. „Atlantia“ Riigi Teatajas nr. 71 avaldud aruandest läinud aasta eest on näha, et Selts 1922. a. puhta kasuga Emk. 289 tuh. suuruses on lõpetanud. Kasude ja kahjude arvest paistab et Selts kaubanduse alal 1,3 milj. ja tööstuse alal 4,9 milj. kahju on saanud. Peale selle on kahjude arvel veel kahtlased võlgnikud Emk. 0,9 milj. ja muud kahjud Emk. 0,9 milj. Seltsi tähtsam tulu on arvestud kui „kursivahe ja mitmesugused sissetulekud“ Emk. 15,4 miljoniga, millest ärikulude (Emk. 8,0 milj.) ja eelnimetud kahjude mahaarvamis bilansis teatud puhaskasu saabub. 1921. aasta kasude ja kahjude arvel, mis hoopis teistel alustel oli kokku seatud, figureeris kaubaskasu Emk. 15,4 milj. ja kursivahe Emk. 3,1 milj., millest peale ärikulude ja kahjude mahaarvamise Emk. 615,0 puhast kasu järgi. 1922. a. bilans annab 1921 aasta puhtakasu üles Emk. 382,0 tuh. suuruses. Seltsi bilansi tähtsamad summad on viimase kahe aasta eest alamal kokku võetud:

	1.1.1922	1.1.1923
Aktiiva	Tuh.	marg.
Kassa ja jooksvad arved	933,0	429,4
Kaubad	52.520,9	125.812,8
Materjaalid	4.187,2	7.746,8
Metsamaterjaalid	22.945,6	5.373,0
Liikuv varandus	11.339,1	10.888,8
Liikumata varandus	21.061,1	28.086,8
A./S. Laborator	17.680,4	25.349,3
Debitoorid ja vekslid	10.233,6	22.573,6
Vekslid (omad?) portfellig.	—	25.000,0
Passiiva		
Põi- ja tagavarapapitaal	10.200,0	100.354,7
Varand. kust. kap.	1.398,8	2.893,0
Konto-korrent	28.485,1	67.317,9
Vekslid	4.700,0	33.657,5
Kreditoorid	95.029,1	39.309,8
Kokku (ühes vähem. arvet.)	143.008,7	251.896,3

Uued aktsiaseltsid ja osatühisused.

A./S. „Esturmin“. Tegevusala: kõiksugu turba, pruun-sõe, puusortide ja mineraalainete ümbertöötamine ja kauplemine. Asutajad: R. Allmann. J. Raamot, S. Levin, L. Singer ja K. Jürgens. Põhikapitaal: Emk. 5.000.000.—, mis jaotud 500 aktsiaks ä 10.000.— („R. T.“ nr. 72/73 — 24. mail 1923. a.)

Kommerts Pank. Asutajad: J. Kalm, M. Kissa, J. Parik, E. Rosenvald ja K. Unt. Põhikapitaal: Emk. 30.000.000.—, mis jaotud 3.000 aktsiaks ä Emk. 10.000.— Asukoht Tallinn.

(„R. T.“ nr. 74 — 26. mail 1923.)

A./S. „Extraktor“. Tegevusala: Igasugu seemnete ümbertöötamine ja nende saadustega kauplemine sise- kui väljamaal. Asutajad: J. Rumberg, J. Habicht ja N. Silbermann. Põhikapitaal: Emk. 5.000.000.—, mis jaotud 200 akts. ä. Emk. 25.000.— („R. T.“ nr. 75 — 29. mail 1923.)

Ärikalender.

7. juunil.

Eestimaa kinnitus-aktsiaselts „Eka“ korraline peakoosolek, kell 6 p. l., Tallinn, Pikk t. 6.

14. juunil.

Aktsiaselts „Tallinna Naela ja traadivabrik“, korraline peakoosolek, Tallinnas, Toompuiesteel 10.

Tähtsamad vähempakkumised.

Posti Peavalitsus — 200 seina telefoniaparaati, 200 laua telefoniaparaati ja 4200 isolaatori. 8. juunil s. a. kell 12, Tallinnas, Kreutzvaldi t. 10.

Sõjaväe Tervishoia Valitsus, kirjalik, 5. juulil — mitmesuguseid arstirohte. Lähemaid teateid saab Pagari t. 1, tuba 165, kella 10—13, kuhu ka kirjal. pakkumised 20. juuniks kell 10 ära anda tulevad.

Eesti Pank, kirjalik, 15. juunil 1923. a. — ümberehituse tööd Eesti Panga Tartu osakonnas, Tartus. Pakkumised ära anda Eesti Panka, Tallinnas. Teated sealsamast ehk Eesti Panga Tartu osakonnast, Tartus.

Sõjaväe Varustuse Valitsus, kirjalik, 5. juunil s. a., kell 11 e. l. — heeringaid. Pakkumised ära anda Tallinnas, Pagari t. nr. 1, tuba 13. Sealsamas ka tingimised.

Kinnisvarade oksjonid.

31. juulil s. a. kell 10 homm. Jakob Pärselti kinnisvara, mis asub Tallinnas, 1. alevi hüpoteegi ringkonnas, 1. poliitsei jaoskonnas, Telliskivi t., krep. nr. 1882 ja 2512 all. Kinnisvara on hinnatud Emk. 6 miljoni. Kindlustud võlgasi 100.000 rbl. ja 9.670.399 Emk. 79 p. ühes 0/0 0/0.

10. augustil s. a. kell 10 homm. Aleksander Samuelitsh'i kinnisvara, mis asub Tallinnas, 1. linna hüpoteegi ringkonnas, 5. poliitsei jaoskonnas, Pikal t., poliitsei nr. nr. 36 ja kri. 44 all. Kinnisvara on hinnatud Emk. 22 milj. Kindlustud võlgasi 27.701.322 Emk. 56 p. ja 287.700 rbl.

20. augustil s. a. kell 10 homm. Ferdinand Jaani p. Nurmbergi pärandustombu pärali olev kinnisvara, mis koos seisab Tartu linna kolmanda hüpoteegi ringkonnas, Roosi tänn., krep. nr. 282 all asuvas elumajast ja päris-maakrundist. Kinnisvara on hinnatud Emk. 400.000.— Nõudmisi on 1200 rbl. ja 960.000 Emk.

5. septembril 1923. a. kell 10 homm. Artur Umbliä kinnisvara, mis seisab koos Tartus, Kalamehe t. 19/21, krep. nr. 188 all olevatest linna maa peale ehitud majadest. Kinnisvara hinnatud Emk. 500.000.— Nõudmisi 1.500.000 Emk. ja 4.000 rbl.

Isikliikud teated.

Abieluvaranduse lahutamise lepingud. Max Aleksander Juhani p. Tehane ja Johanna Emmeline Jaani t. Tehane, süno. Uiibo; Martin Juhani p. Neumann ja Linda Helene Jaagu t. Neumann, sünd. Saksjaak; Johan Jakobi p. Kirschfeldt ja Alide-Johanna Jaani t. Kirschfeldt, sünd. Jürgenson. („R. T.“ nr. 74 — 26. mail 1923.)

Tallinna börs kursisedel

		26. mai	28. mai	29. mai	30. mai	31. mai	—
1 dollar	Ostjad	340	340	340	340	340	—
	Müüjad	342	342	342	342	342	—
	Tehtud	—	342	—	—	342	—
1 naelsterling	Ostjad	1578	1578	1578	1578	1573	—
	Müüjad	1585	1585	1585	1584	1583	—
	Tehtud	1584-1585	—	—	1583	1582	—
100 Saksa marka	Ostjad	0,60	0,50	0,50	0,50	0,50	—
	Müüjad	0,68	0,60	0,60	0,60	0,58	—
	Tehtud	—	—	—	—	—	—
100 Soome mrk.	Ostjad	935	937	940	938	940	—
	Müüjad	945	947	947	948	946	—
	Tehtud	—	—	945	—	—	—
100 Rootsi krooni	Ostjad	9075	9075	9090	9080	9085	—
	Müüjad	9125	9125	9140	9130	9135	—
	Tehtud	—	9120	9120	9120	—	—
100 Daani krooni	Ostjad	6325	6300	6300	6310	6310	—
	Müüjad	6375	6350	6350	6360	6360	—
	Tehtud	—	—	—	—	—	—
100 Prantsuse franki	Ostjad	2240	2245	2245	2255	2255	—
	Müüjad	2270	2275	2285	2285	2285	—
	Tehtud	—	—	—	—	—	—
100 Holl. guldenit.	Ostjad	13325	13325	13350	13350	13325	—
	Müüjad	13425	13425	13450	13450	13425	—
	Tehtud	—	—	—	—	13425	—
100 Läti rubla	Ostjad	131,50	131,50	131	131,75	132	—
	Müüjad	134,50	134,50	134,50	134,75	134 ³ / ₄	—
	Tehtud	—	—	—	—	134,50	—
100 Czechosl. krooni	Ostjad	985	985	985	1005	1005	—
	Müüjad	1035	1035	1035	1035	1035	—
	Tehtud	—	—	—	—	—	—
1 kuld rubla	Ostjad	165	165	165	165	165	—
	Müüjad	—	—	—	—	—	—
	Tehtud	—	—	—	—	—	—
100 Itaalia liiri	Ostjad	1610	1610	1610	1605	1590	—
	Müüjad	1660	1660	1660	1655	1640	—
	Tehtud	—	—	—	—	—	—
100 Belgia franki	Ostjad	—	—	—	—	—	—
	Müüjad	—	—	—	—	—	—
	Tehtud	—	—	—	—	—	—
100 Helweetsia franki	Ostjad	6190	6180	6190	6180	6180	—
	Müüjad	6240	6230	6240	6230	6230	—
	Tehtud	—	—	—	—	—	—

Turu ülevaated.

Rahaturg.

Eesti Panga tähtsamate arvete seis.

(miljon markades)

	19.V.	28.V.	Liikumine
Kassa	690,8	743,7	+ 52,9
Välisvaluuta			
kassas ja väl-			
jamaa pan-			
kades	318,9	321,2	+ 2,3
Laenuid välis-			
valuutas	265,3	269,0	+ 3,7
Diskont.			
vekslid	986,9	969,7	- 17,2
Konto-Korrent	2.044,6	2.044,6	muutuseta
Pangafähed	2.350,0	2.350,0	
Riigikassa	1.389,5	1.398,5	+ 9,0
Hoiusummad	836,4	902,5	+ 66,1
Kassa osakon-			
dades	393,2	474,6	+ 81,4

Lihaturg.

Põllum. Kesküh. „Estonia“ teatel on 20.-26. maini Eesti tapamajades tapetud ja tembeldatud:

Väljaandja: Eesti Majanduspoliitiline Selts, Tallinnas.

Tubakavabrik Aktisia-Selts A. Reier & Co. valmistab mitmesuugustes sortides paberosse ja tubakat siseturu jaoks, sest et eksport kõrgete tollimaksude tõttu äärmiselt raskendud on.

Tööstus on märksa kergendud selle läbi, et vabrik on varustatud kõige uuemate elektrijõul käivate masinatega, mis võimaldab kõike tööd masinajõu abil ära teha.

Vabrikusaadused töötakse ümber peaaesjalikult Türgi ja Lõuna-Vene tubakasortidest. Et saaduste headust kindlalt tasapinnal hoida, selleks on vabrik alati lehttubakaga üheks aastaks ette varustud. Muud tooresained, nagu paberossikestade paber, etiketid,

	Kariloomi	Vasikaid	Sigu
Tallinnas	266	230	110
Tartus	77	234	69
Teistes linnades	94 ^{1/2}	324	63
Kokku	437 ^{1/2}	788	242

Tallinnas olid hinnad läbistikku (markades puuda eest):

	23.-26. maini.
Nuumloomad	(eluskaal 630-650 tapetud 1100-1200)
Nuumvasikad	(eluskaal 1000- tapetud 1240-1280)
Nuumsead	(eluskaal 1200-1280 tapetud 1720-1800)

Võiturg.

21.-26. maini 1923. a. Eestist võid väljaveetud ei ole.

Inglise turu hinnad on endiselt langenud, nõudmine on veidi tõusnud. Tagavarad külmetusmajades on endiselt suured ja importöörid tõrguvad neid müümast praeguste madalate hindadega.

Eesti võid noteeriti läinud nädalal Londoni turul:

Väga hea	134-138 sh. per cwt.
Hea	130-132 „ „ „

Vastutav toimetaja N. Kõstner.

karbid jne. saab vabrik osalt väljamaalt, osalt aga kasutab kohalikkude vabrikute ja tehaste saadusi.

Vabrikutoodete arv võib kuni 150.000.000 paberrossini ja 200.000 naela tubakani aastas ulatada.

Osühisus „Havanna“ on esimene tubakavabrik Eestis, mis mitmesuugustes sortides tubakat ja paberossa masinajõu abil valmistama hakkas. Suure läinud masinate arvu tõttu saavutab vabrik kuni 150.000.000 paberossi ja 300.000 naela põletis-tubakat aastas. Vabrik töötab ümber peaaesjalikult Türgi, Makedoonia ja Lõuna-Vene tubakaid, millistega ta alati 1^{1/2} aastaks ette varustud on.

Põllumajandusline Keskühisus

„ESTONIA“

Kõige suurem põllu-, karja- ja linnukasvatuse saaduste eksportäri Eestis.

Peakontor: Tallinn, Jaani t. 6.

Telef. 8-55, 20-90

Telegrammi adr.: „ZENTRESTONIA“

Omad:

**vorstivabrik, piimaäri
ja külmetusmajad**

Esitused sise- ja väljamaal